

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Br. 04/22
Datum: 03.04.2015

Vlada Republike Kosovo, u skladu sa članom 92. stavom 4 i članom 93 (stavom 4) Ustava Republike Kosova, članom 14 Zakona br. 03 / L-068 za obrazovanje u opštinama Republike Kosovo (Službeni list Republike Kosova, br. 30/15 juni 2008), na osnovu člana 4. Pravilnika br. 02/2011 o oblastima administrativne odgovornosti Kancelarije premijera i ministarstava, izmenjenog Uredbom br. 07/2011 i članom 19. Poslovnika o radu Vlade Republike Kosova br. 09/2011, na svojoj sednici održanoj 3. aprila 2015. godine, donosi sledeći :

P R E D L O G O D L U K E

1. Usvaja se koncept dokument : Procedura konkurisanja za radna mesta u javnim institucijama Republike Kosovo, za pripadnike manjinskih zajednica koji poseduju diplome izdate od strane Univerziteta u Severnoj Mitrovici.
2. Ovlašćuje se generalni sekretar Kancelarije premijera da imenuje tim odgovoran za pripremu nacrtu normativnog akta koji će odrediti procedure i kriterijume za validnost diploma izdatih od strane "Univerziteta u Severnoj Mitrovici" građana Republike Kosovo radi konkurisanja za radna mesta u javnim institucijama Republike Kosovo.
3. Tim će podneti na razmatranje i usvajanje od strane Vlade nacrt normativnog akta najkasnije šest meseci nakon njegovog osnivanja.
4. Obavezuju se sva ministarstva da sarađuju sa Timom za ispunjavanje svog mandata.
5. Generalni sekretari ministarstava su odgovorni za saradnju između ministarstava i tima.
6. Odluka stupa na snagu danom potpisivanja.

Isa MUSTAFA

Premijer Republike Kosova

Dostavlja se:

- zamenicima Premijera
- svim ministarstvima (ministrima)
- Generalnom sekretaru KPR-a
- Arhivi Vlade

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

**Postupak podnošenja prijave za
zaposlenje u javnim institucijama
Republike Kosovo za pripadnike
nevećinskih zajednica koji poseduju
diplome koje je izdao Univerzitet u
Severnoj Mitrovici**

Koncept Dokument

SADRŽAJ

I	UVOD	5
1.1	Svrha i vodeći principi	5
1.1.1	<i>Jednakost</i>	6
1.1.2	<i>Prava na obrazovanje i zaposlenje</i>	8
1.1.3	<i>Nediskriminacija</i>	10
II	UNIVERZITET U SEVERNOJ MITROVICI U POTRAZI ZA SVOJIM IDENTITETOM	12
2.1	Istorijat i trenutno stanje stvari	12
2.2	Primenljivi pravni okvir za Univerzitet u Severnoj Mitrovici	14
2.2.1	<i>Proširena ovlašćenja opštine Severna Mitrovica</i>	14
2.2.2	<i>Zakonodavstvo o visokom obrazovanju u Republici Kosovo</i>	18
III	ZAKONODAVNI OKVIR U VEZI SA PODNOŠENJEM PRIJAVA ZA ZAPOSLENJE U INSTITUCIJAMA REPUBLIKE KOSOVO	23
IV	PREPORUČENI PRISTUP ZA OMOGUĆAVANJE DIPLOMCIMA USM-A DA PODNESU PRIJAVE ZA ZAPOSLENJE U JAVNIM INSTITUCIJAMA	26
4.1	Implementacija pravnih odredbi	26
4.2	Privremena tranziciona mera	28
	PRILOG 1 – REFERENCE	32
	PRILOG 2 – NACRT ODLUKE ZA USVAJANJE KONCEPT DOKUMENTA I PONOVO IMENOVANJE VLADINOG TIMA	32

LISTA SKRAĆENICA I ZNAČENJE

AEU	Asocijacija evropskih univerziteta
KAA	Kosovska agencija za akreditaciju
ECMI Kosovo	Evropski centar za pitanja manjina Kosovo
KPZ/KP	Kancelarija za pitanja zajednica/Kancelarija premijera
USM	Univerzitet u Severnoj Mitrovici
UN	Ujedinjene nacije
UNMIK	Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu
ZOO	Zakon br. 03/068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo
ZVO	Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo
ZLS	Zakon br. 03/L-040 o lokalnoj samoupravi

I UVOD

Koncept dokument o *postupku podnošenja prijave za zaposlenje u javnim institucijama Republike Kosovo za pripadnike nevećinskih zajednica koji poseduju diplome koje je izdao Univerzitet u Severnoj Mitrovici* je sastavio Tim odgovoran za nacrt koncept dokumenta i imenovan Odlukom br. 085/2014 (23. jun 2014.) od strane Glavnog predsedništva kabineta premijera. Tim je dobio stalnu podršku od Evropskog centra za pitanja manjina Kosovo (ECMI Kosovo), u ime Kancelarije za pitanja zajednica – Ured premijera (KPZ/KP).¹

Tokom izrade i dovršavanja ovog koncept dokumenta, Tim je uložio veliki trud u konsultacije sa predstavnicima albanske i srpske zajednice na Kosovu, kao i sa ekspertima bliskim Univerzitetu u Severnoj Mitrovici (USM). U izradi ovog dokumenta, Tim je uzeo u obzir zakonodavstvo na snazi u Republici Kosovo, kao i određeni broj strategija i izveštaja Vlade.² Tim je takođe pregledao i proverio različite izveštaje i analize organizacija civilnog društva i uključio preporuke i primedbe koje su dali relevantni akteri na raznim radionicama, okruglim stolovima i javnim konsultacijama.

1.1 Svrha i vodeći principi

Cilj ovog koncept dokumenta je predlaganje rešenja kojim će se građanima Republike Kosovo koji su dobili diplome koje je izdao USM omogućiti da podnesu prijavu za zaposlenje u javnim institucijama Republike Kosovo. Na samom početku se mora naglasiti da cilj nije razmatranje postupka akreditacije ili legalizacije USM-a, a niti je tretiranje pitanja u smislu političkog aspekta.

Postoji malo pouzdanih podataka o studentima i diplomcima USM-a (vidi 2.1), ali je opšti zaključak da studentsku populaciju univerziteta većinom čine građani Republike Kosovo, koji su pripadnici nevećinskih zajednica (Srbi, Bošnjaci, Crnogorci i Goranci) kao i građani susednih država, posebno Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine.³ Zatim, većina manjinskih zajednica na Kosovu obrazovanje stiče na USM, s obzirom da je to jedina institucija koja pruža visoko obrazovanje na srpskom jeziku u Republici Kosovo. Ovi ljudi imaju diplome koje Republika Kosovo ne priznaje jer USM ne radi u skladu sa zakonodavstvom koje uređuje institucije visokog obrazovanja u Republici Kosovo. Sledstveno, zabranjeno im je da podnesu

¹ Saglasno Sporazumu o saradnji između KPZ/KP i ECMI Kosovo, jun 2014.

² Ministarstvo za nauku, obrazovanje i tehnologiju (MONT), „Strategija za razvoj visokog obrazovanja na Kosovu (2005-2015)“ (Priština, 2004), MONT, „Strategija obrazovanja u Republici Kosovo za period 2011-2016“ (Priština, 25. avgust 2011); KP, „Strategija za zajednice i povratak 2014-2018“ (Priština, 2. maj 2014).

³ Predstavnici Asocijacije evropskih univerziteta (AEU) su posetili USM u decembru 2002. Na osnovu nasumične ankete sa studentima tom prilikom, AUE je grubo procenio da je otprilike 60% studenata sa Kosova, od kojih je jedna trećina iz Mitrovice. Ostali studenti su iz raznih krajeva Srbije i Crne Gore, a manji broj iz Bosne i Hercegovine. Asocijacija evropskih univerziteta, *Univerzitet u Mitrovici – Izveštaj posete AEU 10–13. decembar 2002*, str. 5. Dostupan na internetu na: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/uni_mitrovica_report_eua-kos-enl-t05.pdf.

prijavu za posao u javnim institucijama Republike Kosovo. To se kosi sa načelima koja su zagarantovana pravnim okvirom Republike Kosovo, odnosno: jednakost, prava na obrazovanje i zaposlenje, i nediskriminacija. Rešenje je više nego pravovremeno jer pravni status USM-a nije obrađen dijalogom između vlada Srbije i Kosova. Sledstveno, ovo pitanje nije pokriveno delokrugom Sporazuma o obostranom priznavanju univerzitetskih diploma, koji je sklopljen 21. novembra 2011. Sada ćemo detaljnije predstaviti upravna načela koja potkrepljuju mere koje su preporučene u ovom dokumentu.

1.1.1 Jednakost

Ovim koncept dokumentom se pre svega uzima u obzir predanost Republike Kosovo u sprovođenju Ustava i zakona širom svoje teritorije i pružanju potpune jednakosti zajednicama i njihovim pripadnicima. Činjenica da USM deluje izvan pravnog delokruga Republike Kosovo postavlja građane Republike Kosovo, koji su svoje studije završili na USM-u, u nejednak položaj u odnosu na građane koji su svoje studije završili na univerzitetima koji deluju u saglasnosti sa zakonima na snazi. Pošto ova nejednakost utiče posebno na pripadnike nevećinskih zajednica time se krši jedna od osnovnih odredbi Ustava Republike Kosovo:

Republika Kosovo je multietničko društvo, koje se sastoji od Albanaca i ostalih zajednica, kojom se upravlja na demokratski način, poštujući vladavinu zakona, preko zakonodavnih, izvršnih i pravosudnih institucija.

Sprovođenje javne vlasti u Republici Kosovo se zasniva na načelu jednakosti svih građana pred zakonom i poštovanju međunarodno priznatih prava i osnovnih sloboda, kao i zaštiti prava i učešća svih zajednica i njihovih pripadnika.⁴

Ustav garantuje pripadnicima zajednica pravo da slobodno izražavaju, neguju i razvijaju svoj identitet i svojstva svoje zajednice, ne zaboravljajući činjenicu da: „Korišćenje ovih prava povlači sa sobom dužnosti i odgovornosti u smislu postupanja u skladu sa zakonom Republike Kosovo, i ne sme da uskraćuje prava drugih lica.“⁵ Štaviše, pripadnici zajednica imaju pravo, pojedinačno ili u okviru zajednice, da:

(1) izražavaju, održavaju i razvijaju svoju kulturu i čuvaju suštinske elemente svog identiteta, odnosno veroispovest, jezik, tradiciju i kulturu; (2) stižu javno obrazovanje na jednom od zvaničnih jezika Republike Kosovo, po svom izboru na svim nivoima; (. . .) (4) osnivaju i upravljaju sopstvenim privatnim obrazovnim i ustanovama za obuku, kojima se može odobriti finansijska pomoć, u saglasnosti sa zakonom i međunarodnim standardima.⁶

⁴ Ustav Republike Kosovo, čl. 3.

⁵ Ustav Republike Kosovo, član 57.(3,4).

⁶ Ustav Republike Kosovo, čl. 59.

Povrh toga, institucije Republike Kosovo se Ustavom obavezuju da će „usvojiti adekvatne mere koje mogu da budu neophodne za unapređenje potpune i stvarne jednakosti između pripadnika zajednica u svim oblastima privrednog, socijalnog, političkog i kulturnog života. Ovakve preduzete mere neće biti smatrane aktom diskriminacije.“⁷ Ova odredba je obrazložena sledećim zakonodavstvom:

Republika Kosova garantuje potpunu i efektivnu ravnopravnost za sve ljude u Republici Kosovo. Republika Kosovo poštuje svoju nacionalnu, etničku, jezičku i versku raznolikost kao izvor snage i bogatstva u daljem razvoju demokratskog društva zasnovanog na vladavini prava. Ohrabruje se i podstiče aktivno učešće svih pripadnika zajednica u razvoju Republike Kosovo.⁸

Konačno, činjenica da diplomci USM-a nisu u stanju da podnesu prijavu za posao javnim institucijama Republike Kosovo je u suprotnosti sa centralnim ciljevima visokog obrazovanja u Republici Kosovo, a to je da pruža mogućnosti za sve stanovnike Kosova koji su sposobni da stiču korist iz ovog nivoa nastave i da im omogućava da doprinesu društvu i državi u toku celog svog života.⁹

Jednaka zastupljenost u javnim institucijama je zaštićena članom 61. Ustava, u kojem je propisano da: „Zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo na pravičnu zastupljenost pri zapošljavanju u javnim organima i javnim preduzećima na svim nivoima, posebno u policijskoj službi u oblastima gde živi data zajednica, uz poštovanje pravila u pogledu sposobnosti i integriteta koja se primenjuju za javnu administraciju.“¹⁰ Ovaj propis je obrazložen Zakonom o civilnoj službi: „Zajednice i njihovi pripadnici imaju jednake mogućnosti za učešće u civilnoj službi organa javne administracije.“¹¹ Istim zakonom se garantuje pravično i proporcionalno zastupanje zajednica i njihovih pripadnika u civilnoj službi, u centralnim i lokalnim organima javne uprave:

U institucijama na centralnom nivou će biti rezervisano minimum 10% radnih mesta za osobe koje ispunjavaju navedene kriterijume za stupanje u radni odnos, a koje pripadaju zajednicama koje nisu većinske na Kosovu. Na opštinskom nivou će za kvalifikovane članove zajednica koje nisu većinske u opštini biti rezervisan broj radnih mesta u skladu sa procentualnom zastupljenošću zajednica date opštine.¹²

⁷ Ustav Republike Kosovo, čl. 58.

⁸ Zakon br. 03/047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo, čl. 1(1) (Službeni list Republike Kosovo, br. 28, 4. jun 2008).

⁹ Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo, čl. 4(1.3) (Službeni list Republike Kosovo, br. 14, 9. septembar 2011).

¹⁰ Ustav Republike Kosovo, čl. 61.

¹¹ Zakon br. 03/L-149 o civilnoj službi Republike Kosovo, čl. 5(1.9) (Službeni list Republike Kosovo, br. 7, 25 June 2010).

¹² Zakon br. 03/L-149 o civilnoj službi Republike Kosovo, čl. 11. Prema izveštaju iz 2011, 7,7% službenika u centralnim i lokalnim institucijama su iz redova nevećinskih zajednica. Aškalije, Egipćani, Goranci i Romi su

1.1.2 Prava na obrazovanje i zaposlenje

Ovaj dokument dalje ispituje pitanje prijave za zaposlenje u javnim institucijama Republike Kosovo za pripadnike nevećinskih zajednica koji imaju diplome USM-a kroz prizmu prava na obrazovanje i prava na zaposlenje, koja predstavljaju osnovna prava i slobode zaštićene i zagarantovane Ustavom Republike Kosovo:

Član 47 [Pravo na obrazovanje]

1. Svako lice ima pravo na osnovno i besplatno obrazovanje. Obavezno obrazovanje je regulisano zakonom i finansiraće se javnim sredstvima.
2. Javne institucije će svakom licu garantovati jednake mogućnosti školovanja, sve na osnovu njenih/njegovih pojedinačnih potreba i sposobnosti.

Član 49 [Pravo na rad i obavljanje profesije]

1. Garantuje se pravo na rad.
2. Svako lice ima pravo da slobodno izabere svoju profesiju i radno mesto¹³.

Republika Kosovo je obavezna da zaštiti i zagarantuje ova prava, dok je svaki građanin Republike Kosovo dužan da poštuje ljudska prava i osnovne slobode ostalih.¹⁴

Pravo na obrazovanje i pravo na rad su takođe dva ljudska prava i osnovne slobode zagarantovane međunarodnim sporazumima i instrumentima,¹⁵ koji su direktno primenljivi na Kosovu i koji imaju nadmoć nad kosovskim zakonom.¹⁶ Univerzalna deklaracija o pravima čoveka garantuje da „svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zaposlenja, na pravične i zadovoljavajuće uslove rada i na zaštitu od nezaposlenosti“ i da „tehnička i stručna nastava treba da bude opšte dostupna, a viša nastava treba da bude svima podjednako pristupačna na osnovu utvrdjenih kriterijuma.“¹⁷

Ustav i međunarodni instrumenti direktno primenljivi na Kosovu nameću tri vrste, odnosno nivoa obaveza Republici Kosovo, i to poimenično: poštovanje, zaštitu i ispunjenje prava i sloboda zagarantovanih zakonom. Obaveza poštovanja zahteva da države izbegavaju

delimično zastupljeni ispod proseka u odnosu na njihovo učešće u opštem broju stanovništva. Bošnjaci, Srbi i Turci su blizu njihovog odgovarajućeg broja prema popisu stanovništva. Nezavisne agencije i opštine imaju viši prosek zastupljenosti nevećinskih zajednica (8,9% odnosno 8,8%). JP imaju najniži nivo (2,2%). Vladine institucije (ministarstva i predstavnički organi) i izvršne agencije imaju relativno nizak nivo integracije nevećinskih zajednica (6,6% odnosno 6,2%). KP/KPZ, „Ocena zaposlenja pripadnika nevećinskih zajednica u civilnoj službi i javnim preduzećima na Kosovu“ (Priština, 2013). Dostupno na internetu: http://kryeministri-ks.net/zck/repository/docs/Vleresim_i_punesimit.pdf.

¹³ Ustav Republike Kosovo, čl. 47, 49.

¹⁴ Ustav Republike Kosovo, čl. 21.

¹⁵ Navedeno obuhvata Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima (članovi 23.1 i 26.1); Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i protokole iste; Međunarodnu konvenciju o građanskim i političkim pravima i protokole iste (članovi 5 i 25); Okvirnu konvenciju Saveta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina (članovi 6 i 12); Konvenciju o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije (članovi 5 i 7); Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (članovi 10 i 11); Konvenciju o pravima deteta (članovi 28 i 29).

¹⁶ Ustav Republike Kosovo, čl. 22. Ljudska prava i osnovne slobode će biti tumačene u saglasnosti sa sudskim odlukama Evropskog suda za ljudska prava, vidi Ustav Republike Kosovo, čl. 53.

¹⁷ Univerzalna deklaracija o pravima čoveka, čl.23.1, 26.1.

mere koje ometaju ili sprečavaju uživanje prava na zaposlenje i obrazovanje. Obaveza zaštite zahteva od država da preduzmu mere kojima se sprečava mešanje treće strane u uživanje tih prava. Obaveza ispunjenja zahteva od država da preduzmu pozitivne mere kojima se omogućava, olakšava i pruža podrška pojedincima i zajednicama da uživaju pravo na zaposlenje i školovanje.¹⁸

Pravo na obrazovanje se poštuje, zaštićeno je i upotpunjeno svim pravnim i ostalim sistematskim merama koje jedna država uvodi kako bi zagarantovala demokratiju i poštovanje ljudskih prava kroz obrazovni sistem. Te strategije se ogledaju u organizovanju i funkcionisanju obrazovnog sistema, kao i u mehanizmima za primenu. Neki od osnovnih pokazatelja za analizu implementacije prava na obrazovanje od strane država jesu sledeći:

- Postojanje pravnog okvira koji garantuje dostupnost i pristup obrazovanju za čitavu populaciju;
- Stvarna dostupnost i pristup obrazovanju za pripadnike različitih grupa u okviru državnog stanovništva (na osnovu starosti, pola, nacionalnosti/etniciteta, socijalnog porekla);
- Nivo decentralizacije u upravljanju obrazovnim institucijama i procesu donošenja odluka;
- Raznolikost i mobilnost obrazovnog sistema;
- Dostupnost formalnog i neformalnog obrazovanja;
- Autonomija nastavnog osoblja;
- Finansiranje obrazovanja;
- Razvoj i kvalitet obrazovnog sistema (materijalni uslovi, geografsko širenje obrazovnih institucija, osoblje, studijski programi).

Primena prava na rad kao standarda ljudskih prava ne odnosi se samo na zaštitu i obezbeđivanje zaposlenja kao sredstva za preživljavanje i obezbeđivanje materijalnih dobara, već uključuje i negovanje odnosa jednakosti i učešća u društvu. Pokazatelji u ovom polju sastoje se ne samo od odsustva direktne ili indirektno diskriminacije u procedurama prijavljivanja za zaposlenje, već i od napora koje država preduzima kako bi garantovala pristup zaposlenju za sve grupe u okviru stanovništva države u javnom i privatnom sektoru. Međutim, treba uzeti u obzir da zaštitom i celovitošću prava na zaposlenje ne bi trebalo preskočiti načela zasluga, profesionalnih kapaciteta, nediskriminacije i otvorenog takmičenja. Ni na koji način ovo ne podrazumeva zaposlenje članova zaštićenih grupa kršeći opšti postupak i smanjujući opšte uslove za zaposlenje u javnim institucijama.

¹⁸ „Implementacija Međunarodne povelje o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima”, Opšti komentar br. 13 (dvadeset i prvo zasedanje, 1999).

1.1.3 Nediskriminacija

Nedostatak pristupa poslovima u kosovskoj javnoj administraciji za one koji poseduju diplomu USM-a u vezi je sa kosovskim zakonodavstvom protiv diskriminacije. Uređivanje pitanja koja se tiču nediskriminacije zasniva se na ovim principima:

- a) Princip **jednakog postupanja** podrazumeva da neće biti nikakve neposredne ili posredne diskriminacije bilo koje osobe na osnovu pola, roda, starosti, bračnog stanja, jezika, fizičke ili mentalne sposobnosti, seksualnih sklonosti, političke pripadnosti ili ubeđenja, porekla, nacionalnosti, religije ili uverenja, rase, društvenog porekla, imovine, rođenja ili bilo kojeg drugog statusa;
- b) Princip **valjane predstavljenosti** svih osoba i svih pripadnika zajednica u odnosu na zaposlenost u okviru javnih tela na svim instancama; i
- c) Princip **međuetničkog razumevanja i tolerancije** građana Kosova.¹⁹

Zakonom o radu posebno se zabranjuje diskriminacija, navodeći da se gore navedena načela odnose direktno na domen zaposlenja:

Diskriminacija je zabranjena u zapošljavanju i u profesiji, vezano sa regrutovanje u zaposlenosti, treniranje, promovisanje zapošljavanja, uslove zaposlenja, disciplinske mere anuliranja ugovora ili drugih pitanja uređena ovim zakonom i drugim važećim zakonima.²⁰

* * *

Da zaključimo, omogućavanje građanima Republike Kosovo koji imaju diplome USM-a – većinom pripadnici nevećinskih zajednica – da podnesu prijavu za zaposlenje u javnim institucijama Republike Kosovo nije političko pitanje, već je imperativ koji proizilazi iz univerzalnih načela jednakosti, prava na zaposlenje i obrazovanje, i nediskriminacije. Kako bi se ispravilo postojeće stanje, Vlada Republike Kosovo je dužna da preduzme posebne afirmativne mere, u saglasnosti sa Ustavom:

Načelo jednakosti pred zakonom ne sprečava sprovođenje i usvajanje privremenih mera, neophodnih za zaštitu i napredak prava pojedinaca i grupa koje nisu jednake. Takve mere se mogu sprovoditi samo do ostvarenja cilja radi kojeg su uspostavljene.²¹

Afirmativne mere su takođe predviđene kosovskim zakonodavstvom protiv diskriminacije i Zakonom o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo.²²

¹⁹ Zakon br. 2004/3 protiv diskriminacije, čl. 2 (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 14, 1. jul 2007).

²⁰ Zakon br. 03/L-212 o radu, čl. 5(1) (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 90, 1. decembra 2010).

²¹ *Ustav Republike Kosovo*, čl. 24(3).

²² Zakon br. 2004/3 protiv diskriminacije, čl. 6; Zakon br. 03/047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo, čl. 1(2).

Cilj ovog koncept dokumenta je pokretanje debate i podsticanje afirmativnih mera kojima bi se unapredila jednakost, pravo na zaposlenje i nediskriminaciju. Dokument će prvo šire osmotriti trenutno stanje USM-a (Poglavlje 2.1). Poglavljem 2.2 se, zatim, naročito ispituje zakonodavstvo koje se odnosi na USM, te se isto upoređuje sa zakonodavstvom o visokom obrazovanju u Republici Kosovo. Treće poglavlje se detaljnije osvrće na postupak podnošenja prijava za zaposlenje u javnoj službi. Na kraju, četvrtim poglavljem se preporučuje dvostruki skup radnji za rešavanje nejednakosti sa kojima se građani Republike Kosovo koji imaju diplome USM-a suočavaju prilikom podnošenja prijave za zaposlenje u javnim institucijama.

II UNIVERZITET U SEVERNOJ MITROVICI U POTRAZI ZA SVOJIM IDENTITETOM

2.1 Istorijat i trenutno stanje stvari

Visoko obrazovanje u Republici Kosovo se suočava sa mnogobrojnim izazovima u smeru postizanja cilja, transformacije Kosova u društvo znanja i inovacija, sposobnog da se takmiči na globalnom tržištu znanja. Ovi izazovi se ne mogu razumeti bez detaljnog poznavanja političkih dešavanja koja su se na Kosovu dogodila posle rata (1999) do današnjih dana. Jedan od najvažnijih političkih izazova je situacija *status quo* sa paralelnim institucijama koje deluju pod okriljem organa Republike Srbije, a koje postoje na teritoriji Kosova.²³ Jedna od tih paralelnih institucija je Univerzitet u Severnoj Mitrovici, koji deluje izvan ustavnog i pravnog okvira Republike Kosovo. Umesto toga, Univerzitet nastavlja da deluje pod pravnim okvirom Republike Srbije pod nazivom „Prištinski univerzitet sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici“.²⁴

Nakon premeštanja Univerziteta na sever Kosova, započeti su opširni razgovori između Vlade Srbije i misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) u vezi sa političkim i formalnim priznavanjem Univerziteta u Mitrovici. U februaru 2002., Administrativnim uputstvom 2002/2, UNMIK je odlučio o privremenom osnivanju autonomne ustanove visokog obrazovanja u okviru kosovskog sistema visokog obrazovanja, sa nastavom na slovenskim jezicima, pod nazivom „Univerzitet severnog Kosova“. USK je privremeno akreditovan za 2001–02 akademsku godinu, i trebalo je da bude pod nadležnošću Tranzicionog odeljenja za obrazovanje, nauku i tehnologiju u okviru UNMIK-a.²⁵ Izvršnom odlukom 2002/15 UNMIK je promenio naziv USK-a u „Univerzitet u Mitrovici“ i jednostrano je odlučio da produži akreditaciju Univerziteta do avgusta 2003, bez podrške novoosnovane Skupštine Kosova.²⁶ Godine 2002., delegacija Evropske univerzitetske asocijacije (EUA) posetila je UM, što je dovelo do punog članstva UM u okviru EUA-e.²⁷ U maju 2003., UNMIK je još jednom produžio privremenu akreditaciju Univerziteta u Mitrovici, i to do avgusta 2004.

Međutim, promena vlasti u Srbiji nakon izbora u decembru 2003. i imenovanje novog rektora Univerziteta u Mitrovici koje je usledilo aprila 2004., doveli su do naglog prekida zbližavanja koje je bilo u toku između različitih interesnih grupa. Vlada Srbije i rukovodstvo Univerziteta odbili su nacrt statuta koji su za Univerzitet pripremili UNMIK i austrijsko

²³ Kancelarija koordinatora za strategiju za sever Kosova, *Izveštaj o paralelnim institucijama na severu Kosova: Beograd jednom nogom na severu i otvorenom rukom u Briselu* (Priština 2011), str. 6.

²⁴ U cilju konzistentnosti i imajući u vidu dole date preporuke, u ovom koncept dokumentu će se govoriti o Univerzitetu u Severnoj Mitrovici. Ova denominacija ne nosi nikakve političke implikacije unutar nje.

²⁵ UNMIK, „Administrativno uputstvo br. 2002/2: Primena Uredbe UNMIK-a br. 2000/11 o uspostavljanju Administrativnog odeljenja za obrazovanje i nauku“ (14. februar 2002.).

²⁶ UNMIK, „Izvršna odluka br. 2002/15: O produžetku akreditacije i preimenovanju ustanove visokog obrazovanja u Mitrovici“ (6. decembar 2002.).

²⁷ Asocijacija evropskih univerziteta, *Univerzitet u Mitrovici – Izveštaj posete AEU, 10–13. decembar 2002.*

Ministarstvo obrazovanja, tehnologije i nauke, time odbijajući i akreditaciju Univerziteta od strane UNMIK-a. Umesto toga, usvojen je novi statut u saglasnosti sa Zakonom o visokom obrazovanju Srbije, pod nazivom "Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici". Ovo je dovelo do suspendovanja UNMIK-ove akreditacije dok se Univerzitet ne uključi u kosovski pravni okvir i do suspendovanja članstva Univerziteta u EUA.²⁸

Finalna UNMIK-ova Izvršna odluka 2007/17 o akreditaciji Univerziteta do avgusta 2008. i obnavljanju članstva u EUA imala je neznatan politički uticaj.²⁹ Nakon proglašenja nezavisnosti Kosova u februaru 2008., Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici u potpunosti se integrisao i počeo da funkcioniše pod pravnim okvirom Republike Srbije. Od maja 2009., Univerzitet u Mitrovici je u potpunosti akreditovan od strane Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta Republike Srbije. Formalno odobrenje od strane Ministarstva obrazovanja Srbije primljeno je 23. decembra 2010.³⁰ Univerzitet je 27. juna 2011. usvojio novi statut u potpunosti zasnovan na Zakonu o visokom obrazovanju Republike Srbije.³¹ Pokazujući jaz između USM-a i institucija Republike Kosovo, do sada USM nije preduzeo inicijativu da sklopi dogovor sa Vladom Kosova, dok kosovsko Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT) nije formulisalo posebnu strategiju ili predlog politike za rešavanje problema USM-a. Strategija za razvoj visokog obrazovanja na Kosovu (2005–2015) se samo referisala na USM u jednoj fusnoti.³²

Glavni problem koji se odnosi na USM je nedostatak tačnih podataka. Kao rezultat drastičnih promena kroz koje je Univerzitet prošao tokom godina i nejasnog pravnog statusa, veoma je teško uspostaviti stabilnu kvalitativnu i kvantitativnu ocenu USM-a. U izveštaju Kancelarije koordinatora za strategiju za sever Kosova iz 2011. se navodi da na USM-u studira 11.151 studenata, a da je na Univerzitetu zaposleno 728 profesora i saradnika, od kojih su 132 docenti, 137 su vanredni profesori i 93 redovni profesori. USM takođe zapošljava 184 saradnika iz univerziteta u Srbiji, kao i nekoliko iz Bosne i Hercegovine.³³

Naša saznanja o postupku i radnim mehanizmima USM-a u odnosu na programe studija i ocenjivanja studenata su jednako ograničena. Primena Bolonjskog procesa u Republici Srbiji, što je istovremeno uticalo na USM, je međutim u velikoj meri smanjila jaz između sistema

²⁸ Upravljačka platforma istraživanja za zemlje zapadnog Balkana, *Tematski izveštaj: Nauka i tehnologija na Kosovu/UNMIK* (2008), str.19–20.

²⁹ UNMIK, „Izvršna odluka br. 2007/17 o Produžavanju akreditacije Univerziteta u Mitrovici“ (11. mart 2007.)

³⁰ *Univerzitet u Prištini: 40 godina* (Mitrovica, 2010), str.22–23.

³¹ *Statut univerziteta u Prištini* (27. jun 2011.).

³² MONT, *Strategija za razvoj visokog obrazovanja na Kosovu (2005-2015)* (Priština, 2004), fusnota 1: „Prilikom dekretovanja Zakona o visokom obrazovanju (2002/3), koji je usvojen 12.05.2004. u Skupštini Kosova, Specijalni predstavnik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija na Kosovu je dodao član 10.7. koji propisuje funkcionisanje Univerziteta u Mitrovici (predavanje na srpskom jeziku) u severnom delu Mitrovice. Usled potpunog nedostatka transparentnosti i zbog raznih političkih razloga, MONT nema pristup radu ove institucije, stoga nedostaju relevantni podaci o funkcionisanju istog.“

³³ Kancelarija koordinatora za strategiju za sever Kosova, *Izveštaj o paralelnim institucijama na severu Kosova: Beograd jednom nogom na severu i otvorenom rukom u Briselu* (Priština 2011), str. 10–11.

visokog obrazovanja u Republici Srbiji i Republici Kosovo, te se stoga može očekivati da se time može olakšati potraga za usaglašenošću između USM-a i pravnog okvira Republike Kosovo.

2.2 Primenljivi pravni okvir za Univerzitet u Severnoj Mitrovici

2.2.1 Proširena ovlašćenja opštine Severna Mitrovica

U 2006. su vlade Kosova i Srbije počele razgovore u vezi statusa Kosova, pod pokroviteljstvom Specijalnog izaslanika Ujedinjenih nacija (UN), predsednika Finske Martija Ahtisarija, i prismotrom Kontakt grupe, EU i NATO-a. Razgovori su rezultovali izveštajem specijalnog izaslanika UN-a o rešenju statusa Kosova, poznatom po nazivu: *Sveobuhvatni predlog za rešenje statusa Kosova* ili „Ahtisarijev plan“. Ahtisarijevim planom su propisane ustavne, ekonomske i bezbednosne odredbe; sve navedene imaju za cilj razvoj multietničkog, demokratskog i uspešnog Kosova. Važan element ovog sporazuma je decentralizacija i posebno takozvane proširene nadležnosti opštine Severna Mitrovica u oblasti visokog obrazovanja. Pošto su odredbe Ahtisarijevog plana sledstveno inkorporirane u Ustav Republike Kosovo i zakonski okvir Kosova uopšte, ovom prilikom je važno naglasiti odredbe Ahtisarijevog plana koje se odnose na nadležnosti opštine Severna Mitrovica u oblasti visokog obrazovanja:

ANEKS III DECENTRALIZACIJA

Da bi se uzeli u obzir legitimni interesi kosovskih Srba i drugih zajednica koje ne čine većinu na Kosovu kao i njihovih pripadnika, da bi se podstaklo i osiguralo njihovo aktivno učešće u javnom životu i ojačalo dobro upravljanje i ekonomičnost i efikasnost javnih službi na celom Kosovu, potrebno je uspostaviti poboljšan i održiv sistem lokalne samouprave na Kosovu u skladu sa sledećim principima i odredbama:

Član 4.

Proširene opštinske nadležnosti

4.1 Neke od opština na Kosovu imaće sopstvene nadležnosti koje su proširene na sledeći način:

4.1.1 Opština Severna Mitrovica imaće nadležnost za visoko obrazovanje, uključujući registraciju i izdavanje licenci obrazovnim ustanovama, zapošljavanje, isplatu plata i obuku nastavnog osoblja i zaposlenih u administraciji;

4.2 Kada se radi o ovim proširenim sopstvenim nadležnostima, Kosovo će doneti okvirni zakon koji obezbeđuje jednak pristup javnim službama; minimalne standarde kvaliteta i kvantiteta za pružanje javnih usluga; minimalne kvalifikacije osoblja i ustanova za obuku; opšte principe o izdavanju licenci i akreditacija za pružaoce javnih usluga.

4.3 Opštine koje vrše proširene opštinske nadležnosti mogu da sarađuju sa bilo kojom drugom opštinom u pružanju takvih usluga.

Član 7.

Obrazovanje

7.2 Kada se radi o javnom univerzitetu na srpskom jeziku:

7.2.1 Univerzitet u Severnoj Mitrovici biće autonomna ustanova za visoko obrazovanje. Univerzitet će doneti statut kojim uređuje svoju unutrašnju organizaciju i upravu i postupke i uzajamne veze sa javnim organima, u skladu sa centralnim zakonodavnim okvirom, pri čemu će statut ispitati nezavisna komisija, kako je navedeno u Članu 7.2.2 ovog Aneksa.

7.2.2 Odluke o usaglašenosti statuta sa centralnim zakonodavnim okvirom, evropskim standardima i najboljom praksom, i po pitanjima u vezi sa akreditacijom univerziteta u okviru univerzitetskog sistema Kosova donosi nezavisna komisija koju čine tri (3) predstavnika koje je odabrao univerzitet, tri (3) predstavnika koje je odabralo Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije Kosova i jedan (1) međunarodni član kojeg je izabrao i koji predstavlja Međunarodnog civilnog predstavnika. Komisija donosi sve odluke većinom glasova, a njen predsednik se menja svake godine iz redova predstavnika koje je odabrao univerzitet i predstavnika koje je odabralo Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije Kosova.

7.2.3 Opština Severna Mitrovica imaće ovlašćenja da obavlja odgovornosti za ovaj javni univerzitet na srpskom jeziku, u skladu sa Članom 4.1.1 ovog Aneksa. Univerzitet će imati Odbor koji se sastoji od devet (9) članova, od kojih dva (2) člana imenuje opština, dok pet (5) članova biraju fakulteti i/ili studentska organizacija na Univerzitetu. Preostala dva (2) člana biće imenovana onako kako to predviđa Statut Univerziteta. Opština će takođe obezbediti da univerzitet dobije odgovarajuće prostorije i novčana sredstva za svoj rad.

7.2.4 Opština Severna Mitrovica može da sarađuje sa bilo kojom drugom opštinom u pogledu rada univerziteta.³⁴

* * *

Sprovedenjem procesa decentralizacije, kao što je predviđeno Ahtisarijevim planom, Vlada Kosova je formirala detaljan pravni okvir u kome opština Severna Mitrovica i USM zauzimaju istaknuto mesto.³⁵ Zakonom o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo je predviđeno da „Univerzitet u Severnoj Mitrovici je autonomna i javna ustanova visokog obrazovanja“ a opštini Severna Mitrovica daje se „nadležnost nad ovim

³⁴ Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, *Sveobuhvatni predlog za rešenje statusa Kosova* (2007), str. 23–26.

³⁵ Zakonom o administrativnim granicama opština iz opštine Mitrovica su izvedene dve opštine: opština Severna Mitrovica i opština Južna Mitrovica. Zakon br. 03/041 o administrativnim granicama opština, čl. 5(4) (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 26, 2. jun 2008).

Univerzitetom u kome se nastava odvija na srpskom jeziku kao što je određeno zakonom.³⁶
Štaviše, propisuje se da:

Vlada Kosova će pripadnicima zajednica osigurati ravnopravan pristup visokom obrazovanju na univerzitetskom nivou. U tu svrhu utvrdiće posebne mere radi obezbeđivanja prijema kandidata koji su završili školu na jezicima zajednica na višim i univerzitetskim prosvetnim ustanovama.³⁷

Zakonom o lokalnoj samoupravi se propisuje da: „Opština Severna Mitrovica je ovlašćena da obezbedi visoko obrazovanje, uključujući registraciju i izdavanje licenci obrazovnim ustanovama, zapošljavanje nastavnog kadra, isplatu plata i obuku nastavnog i administrativnog osoblja.“³⁸

Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo uređuje organizaciju javnih obrazovnih institucija i pružanje javnog obrazovanja u opštinama Republike Kosovo. Istovremeno, Vlada Kosova zadržava nadležnost, između ostalog, za: a) bilo koja pitanja koja potpadaju u oblast obrazovanja i vaspitanja koja nisu od lokalnog značaja; b) formulisanje standarda u vezi sa svim pitanjima koja spadaju pod oblast obrazovanja i vaspitanja, bez obzira na to da li spomenuta pitanja imaju uticaj na lokalni značaj ili ne.³⁹

Član 14. Zakona o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo uspostavlja sledeće proširene nadležnosti opštine u Severnoj Mitrovici u oblasti visokog obrazovanja:

- a) Univerzitet u Severnoj Mitrovici je samostalna javna institucija visokog obrazovanja;
- b) Univerzitet donosi statut radi preciziranja svoje unutrašnje organizacije i načina upravljanja, kao i procedura i interakcija sa javnim vlastima, u skladu sa centralnim zakonskim okvirom republike Kosovo, što će preispitati Nezavisna komisija:

³⁶ Zakon br. 03/L-047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosova, čl. 8(6), izmenjen i dopunjen Zakonom br. 04/L-020 o izmenama i dopunama Zakona br. 03/L-047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 29, 27. decembar 2011), i Zakonom br. 04/L-115 o izmenama i dopunama zakona koji se odnose na okončanje nadgledane nezavisnosti Kosova, čl. 15 (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 25, 7. septembar 2012).

³⁷ Zakon br. 03/047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosova, čl. 8(11).

³⁸ Zakon br. 03/L-040 o lokalnoj samoupravi, čl. 21 (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 28, 4. jun 2008). Zakon o lokalnoj samoupravi propisuje sledeće o proširenim opštinskim nadležnostima:

19.1. Određene opštine (. . .) imaće proširene sopstvenih nadležnosti iz oblasti zdravstva, obrazovanja i kulture i imaju pravo da učestvuju u izboru komandira policijske stanice kao što je predviđeno u narednim članovima.

19.2. Centralni autoriteti Republike Kosovo će monitorisati objavljene proširene nadležnosti u skladu sa zakonodavstvom centralne vlasti koje obezbeđuje ravnopravan pristup javnim uslugama; minimum potrebnih kvalifikacija osoblja i prostorija za vršenje obuke; opšte principe o licenciranju i davanju akreditacija subjektima koji pružaju javne usluge.

19.3. Opštine koje objavljuju proširene opštinske nadležnosti mogu sarađivati sa bilo kojom drugom opštinom u pogledu pružanja usluga.

Vidi: Zakon br. 03/L-040 o lokalnoj samoupravi, čl. 19.

³⁹ Zakon br. 03/068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo, čl. 2 (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 30, 15 June 2008).

- (i) nezavisna komisija sačinjena je od sedam (7) članova;
 - (ii) tri (3) predstavnika bira MONT;
 - (iii) tri (3) predstavnika bira Univerzitet; i
 - (iv) jednog (1) predstavnika bira Premijer⁴⁰
 - (v) komisija donosi sve svoje odluke većinom glasova;
 - (vi) predsedavanje komisijom rotira jednom godišnje između predstavnika odabranog od strane Univerziteta i predstavnika kojeg je izabrao MONT.
- c) odluke o usklađenosti statuta sa centralnim zakonskim okvirom, evropskim standardima i najboljim praksama, kao i odluke o pitanjima koja se odnose na akreditaciju univerziteta u okviru kosovskog univerzitetskog sistema, donosi Nezavisna komisija ustanovljena članom 14. b ovog zakona;
- (d) opština Severna Mitrovica ima ovlašćenje da preuzme odgovornost za ovaj javni univerzitet na srpskom jeziku, u skladu sa važećim zakonom Republike Kosovo;
- (e) univerzitet ima Odbor koji se sastoji od devet (9) članova, od kojih dva (2) imenuje opština, pet (5) se bira iz fakultetskih ili studentskih organa na Univerzitetu, a dva (2) se imenuju na način koji će biti utvrđen Statutom Univerziteta;
- (f) opština Severna Mitrovica obezbeđuje da Univerzitet dobije adekvatne prostorije i sredstva za svoj rad iz budžeta Republike Kosovo i drugih institucionalnih izvora. Finansiranje univerziteta od strane Vlade Republike Srbije mora biti transparentno i dostupno javnosti, u skladu sa kosovskim zakonima;
- (g) delatnost i budžetski resursi dodeljeni Univerzitetu u Severnoj Mitrovici su u skladu sa standardima i kriterijumima koji su razvijeni i proglašeni saglasno zakonima o finansiranju lokalne samouprave i o lokalnoj samoupravi koji su na snazi pre 1. januara 2009. godine; i
- (h) opština Severna Mitrovica može sarađivati sa bilo kojom drugom opštinom u vezi sa radom Univerziteta.⁴¹

Da zaključimo, pravni okvir Republike Kosovo:

- opštini Severna Mitrovica dodeljuje nadležnost u oblasti visokog obrazovanja, uključujući registraciju i izdavanje licenci obrazovnim ustanovama, zapošljavanje, isplatu plata i obuku nastavnog osoblja i zaposlenih u administraciji;
- definiše USM kao autonomnu ustanovu za visoko obrazovanje, koja donosi svoj statut kojim uređuje svoju unutrašnju organizaciju i upravu, postupke i uzajamne veze sa javnim organima, u skladu sa centralnim zakonodavnim okvirom Republike Kosovo;
- Predviđa osnivanje Nezavisne komisije koja se sastoji od četiri predstavnika Vlade Kosova i tri predstavnika USM-a. Komisija će odlučiti o slaganju statuta USM-a sa zakonodavstvom na centralnom nivou, i o pitanjima koja se tiču akreditacije univerziteta u okviru kosovskog univerzitetskog sistema.

⁴⁰ Vidi član 17. Izmene i dopune Zakona br. 03/L-068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo (Zakon) – Zakon br. 04/L-115 o izmenama i dopunama zakona koji se odnose na okončanje nadgledane nezavisnosti Kosova (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 25, 7. septembar 2012).

⁴¹ Zakon br. 03/068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo, čl. 14.

2.2.2 Zakonodavstvo o visokom obrazovanju u Republici Kosovo

Međutim, pored proširenih nadležnosti opštine Severna Mitrovica u oblasti visokog obrazovanja i autonomije USM-a, Zakon o visokom obrazovanju u Republici Kosovo stvara zakonsku osnovu za regulisanje, funkcionisanje, finansiranje i obezbeđivanje kvaliteta visokog obrazovanja u Republici Kosovo u skladu sa evropskim standardima.⁴² Shodno ovom Zakonu, MONT je nadležan za:

- Regulisanje javnih i privatnih nosioca visokog obrazovanja i usvajanje njihovih statuta;
- Ovlašćenje, u saradnji sa Kosovskom agencijom za akreditaciju, formata i sadržaja diploma i dodatka diploma, koje izdaju akreditovani nosioci visokog obrazovanja, kao što je propisano uputstvima koje donese Ministarstvo;
- Licenciranje nosioca visokog obrazovanja.⁴³

U sprovođenju odgovornosti i zadataka, MONT je dužno da poštuje i promoviše prava zajednica i njihovih članova.⁴⁴

Zakon o visokom obrazovanju specifikuje glavni okvir za delovanje javnih nosilaca visokog obrazovanja, uključujući univerzitete.⁴⁵ Visoko obrazovanje mogu da ponude samo nosioci visokog obrazovanja, bez vremenskog ili strukturnog ograničenja školske godine, pod uslovom da na zadovoljavajući način mogu dokazati organu za akreditaciju da priznate diplome ispunjavaju očekivane standarde za takve diplome unutar evropskog prostora visokog obrazovanja.⁴⁶ Međutim, javni nosioci visokog obrazovanja mogu biti formirani samo ministarskom odlukom, koja treba biti ratifikovana u Skupštini. Štaviše, osnivanje javnog nosioca visokog obrazovanja treba biti propraćeno davanjem licence.⁴⁷

Zakon o visokom obrazovanju takođe uspostavlja sledeće odredbe o zvanjima i diplomama visokog obrazovanja:

1. Akreditovani nosilac visokog obrazovanja imaće pravo da daje zvanja i diplome specifikovane sertifikatom akreditovanja. Ovim mogu biti obuhvaćene titule i diplome zajedno ponuđene ili kao duple kvalifikacije sa jednom ili više drugih institucija odobrene od strane KAA. Dokumentacija za zvanja i diplome biće u skladu

⁴² Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo.

⁴³ Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo, čl. 6(1(1.2,1.4,1.11)).

⁴⁴ Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo, čl. 6(1.2).

⁴⁵ Zakon definiše univerzitet kao: „institucija za obrazovanje i naučno istraživanje, koja dodeljuje diplome i stepen obuhvatajući nivo doktorature, sa ciljem: 1.1. napredovanje u oblast akademskih znanja na Kosovu, u regionu i šire; 1.2. razvoj obrazovanja, nauke, kulture, društva i ekonomije Kosova; razvoj profesionalnih veština i visokih kompetencija; i 1.3. uticaj demokratskog građanstva i postizanje najvećih standarda u predavanju i učenju.“ Takođe se određuje da: „imenovanje ‘univerzitet’ može se dati samo jednom akreditiranom nosiocu visokog obrazovanja, koji je pružao kurseve ili akreditirane programe za najmanje pet godina, u najmanje pet različite studijske oblasti, kako je određeno podzakonskim aktima Ministarstva i koji je izdao najmanje jednog diplomiranog sa doktoraturom akreditovanom u svim od tih grupa predmeta.“ Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo, čl. 10.

⁴⁶ Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo, čl. 5(7).

⁴⁷ Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo, čl. 9.

sa odobrenim formatom od strane Ministarstva, specifikovane administrativnim uredbama.

5. Samo javni nosilac visokog obrazovanja može omogućiti studijske programe kvalifikovanja nastavnika za zapošljavanje u školi.

7. Samo ona zvanja i diplome koje se izdaju od strane akreditovanog i licenciranog nosioca visokog obrazovanja biće priznate od Vlade radi zapošljavanja, za preuzimanje javnih funkcija ili za izvršavanje međunarodnog priznate funkcije. (. . .)

8. Zadatak je svakog akreditovanog nosioca visokog obrazovanja da obezbedi svaku osobu, koja je dobila zvanje ili diplomu, sa diplomom i [zapečaćenim] dodatkom diplome; [i diploma i njen dodatak treba] da imaju format određen administrativnom uredbom, izdat[om] od strane Ministarstva.

10. Uz konsultaciju sa ostalim relevantnim Vladinim organima, Ministarstvo administrativnom uredbom može da odredi dodatne zahteve obrazovanja, osim zvanja ili diplome, kao uslov da bi se zaposlio u nekoj profesiji, koji se tretira od strane drugih zakona ili na osnovu određenih uslova međunarodnih konvencije ili ugovora.⁴⁸

Na Zakon o visokom obrazovanju i njegove podzakonske akte treba gledati kao na centralno okvirno zakonodavstvo Republike Kosovo u odnosu na USM. Kao takav, Zakon će uticati na akreditaciju i licenciranje USM-a. Međutim, integracija USM-a u pravni okvir Republike Kosovo se treba postići uzimajući u obzir proširene opštinske nadležnosti za visoko obrazovanje koje su dodeljene opštini Severna Mitrovica i pravne specifikacije koje se odnose na USM u smislu osnivanja, imenovanja, usvajanja Statuta, licenciranja, akreditacije, upravne strukture i finansiranja. Sledeća tabela predstavlja specifikacije koje USM čine drugačijim od drugih javnih univerziteta u Republici Kosovo.

⁴⁸ Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo, čl. 16.

Tabela 1 – Poređenje pravnih odredbi koje se odnose na USM posebno i na visoko javno obrazovanje uopšteno⁴⁹

AKTIVNOST	JAVNI UNIVERZITETI (javni nosioci visokog obrazovanja)	UNIVERZITET U SEVERNOJ MITROVICI
Osnivanje, ujedinjenje i gašenje univerziteta	Univerziteti se mogu osnovati samo odlukom MONT-a, koju treba da ratifikuje Skupština Kosova (ZVO, čl. 9).	USM je osnovan po zakonu i autonomna je javna institucija visokog obrazovanja (ZOO, čl. 14).
Imenovanje univerziteta	Naziv univerziteta definiše MONT (ZVO, čl. 8.2).	Naziv USM-a je definisan zakonom (ZOO, čl. 14).
Usvajanje statuta univerziteta	MONT je nadležan za uređenje statusa javnih i privatnih nosilaca visokog obrazovanja i usvajanje njihovih statuta. Statuti svih univerziteta, koji podnesu prijavu za naslov „univerzitet“ moraju biti ratifikovani od strane Skupštine Kosova.	Nezavisna komisija donosi odluku o saglasnosti statuta USM-a sa centralnim okvirnim zakonodavstvom, standardima, evropskim standardima i najboljim praksama, kao i pitanjima koja se odnose na akreditaciju univerziteta u okviru kosovskog sistema univerziteta (ZOO, čl. 14(b)).
Licenciranje univerziteta	Svaki univerzitet na Kosovu treba da poseduje licencu MONT-a kako bi obavljao svoju delatnost. Licence su obnovljive i imaju ograničeni rok od najviše pet (5) godina, u zavisnosti od trajanja njihove akreditacije u KAA. Kriterijumi za davanje licence nosiocu visokog obrazovanja se određuju podzakonskim propisom koji donosi MONT. Licenca se daje svakom nosiocu koji ispunji kriterijume (ZVO, čl. 14).	Opština Severna Mitrovica je nadležna za licenciranje USM-a (ZLS, čl. 2.1) prema odredbama ZVO i dopunskim dokumentima donetim na osnovu istog. Posebni kriterijumi za davanje licence USM-u treba da budu isti kao kriterijumi za davanje licence nekom drugom univerzitetu i to treba biti uključeno u statut-USM-a. Ovu proširenu nadležnost opštine Severna Mitrovica nadzire MONT (ZLS, čl. 19(2)).

⁴⁹ Korišćene skraćenice: ZVO = Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovu; ZOO = Zakon br. 03/068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosova; ZLS = Zakon br. 03/L-040 o lokalnoj samoupravi.

Akreditacija i procena kvaliteta univerziteta	Svi javni nosioci visokog obrazovanja podležu procedurama kontrole i procenama kvaliteta od strane KAA (ZVO, čl. 15).	Nezavisna komisija odlučuje o pitanjima koja se odnose na akreditaciju USM-a u okviru univerzitetskog sistema Kosova, saglasno centralnom okvirnom zakonodavstvu, evropskim standardima i najboljim praksama (ZOO, čl. 14(b)).
Upravna struktura univerziteta	Upravni savet je glavni upravni organ nosioca visokog obrazovanja koji dobija javna sredstva. Upravni savet ima opštu odgovornost za obavljanje delatnosti nosioca i njegove funkcije su opisane detaljno u statutu (ZVO, čl. 18).	USM će imati svoj Savet u sastavu 9 članova, od kojih će dva (2) imenovati opština, pet (5) fakultet ili predstavnički organ studenata univerziteta dok se dva (2) člana biraju prema načinu utvrđenom u statutu univerziteta (ZOO, čl. 14(e)).
Osnovna načela finansiranja univerziteta	Univerziteti se mogu finansirati iz sledećih izvora: <ul style="list-style-type: none"> • fondovi Ministarstva za predavanje i naučna istraživanja od opšteg interesa; • isplate za školovanje i ostale isplate koje vrše studenti; • isplate za komercijalne i ostale usluge; • donacije, pokloni i pomoć; i • ugovori sa državnim i međunarodnim organima, javnim ili privatnim, u oblasti predavanja, naučnih istraživanja ili savetovanja (ZVO, čl. 20). 	Opština Severna Mitrovica će se osigurati da USM ima adekvatne objekte i finansiranje svojih aktivnosti iz budžeta Republike Kosovo i drugih institucionalnih izvora. Dodatno izvorima finansiranja koji su dostupni drugim nosiocima visokog obrazovanja, finansiranje USM-a od strane Republike Srbije treba biti transparentno i javno, saglasno kosovskim zakonima (ZOO, čl. 14).

<p>Finansijska kontrola univerziteta</p>	<p>Statut svakog univerziteta treba da obuhvata odredbe za izvršavanje efektivne i nezavisne finansijske kontrole, unutrašnje i spoljašnje.</p> <p>Kopija svakog izveštaja koji sastavi spoljni ili unutrašnji revizor ili bilo koji nosilac koji prima javna sredstva, se mora dostaviti MONT-u, koji može zahtevati obrazloženje od upravnog saveta javnog nosioca visokog obrazovanja, ako smatra da je navedeno potrebno.</p> <p>MONT može postaviti nezavisnog revizora za istraživanje finansijskih pitanja svake javne institucije visokog obrazovanja koja dobija javna sredstva i upravni savet te institucije je dužan da obezbedi saradnju sa revizorom.</p> <p>U slučajevima kada MONT smatra da ima ozbiljnih pronevera javnih sredstava, MONT može da povuče sredstva za koja se smatra da su zloupotrebljena i u tim slučajevima se sredstva vraćaju Ministarstvu finansija, na zahtev istog (ZVO, čl. 24 i čl. 22(6)).</p>	<p>Statut USM-a treba da sadrži odredbe za obavljanje efektivne i nezavisne spoljne i unutrašnje finansijske kontrole, u saglasnosti sa ZVO. Delatnosti i budžetski izvori koji se pružaju Univerzitetu u Severnoj Mitrovici treba da budu u skladu sa Zakonom o finansijama lokalne vlasti i Zakonom o lokalnoj samoupravi (ZOO, čl. 14; ZVO, čl. 24 i čl. 22(6)).</p>
---	--	---

III ZAKONODAVNI OKVIR U VEZI SA PODNOŠENJEM PRIJAVA ZA ZAPOSLENJE U INSTITUCIJAMA REPUBLIKE KOSOVO

Prava i obaveze koje se odnose na radni odnos se uređuju kroz dva osnovna zakona. Zakon o civilnoj službi uređuje status civilnih službenika i njihov radni odnos u institucijama centralne i opštinske administracije, kao što su: administracija Skupštine, administracija kancelarije predsednika, kancelarija premijera, ministarstva, izvršne agencije, nezavisne i regulativne agencije, kao i opštinska administracija. Pored navedenog, sledeće kategorije zaposlenih su takođe deo civilne službe i time su obavezani Zakonom o civilnoj službi:

- Diplomatsko i konzularno osoblje, kao i administrativno osoblje raspoređeno van zemlje ili zaposleno u Ministarstvu spoljnih poslova Kosova.
- Civilno osoblje zaposleno u policiji Kosova, kosovskim bezbednosnim snagama, carini Kosova i Kazneno-popravnoj službi Kosova.
- Administrativno osoblje zaposleno u sudskom i pravosudnom sistemu, izuzev sudija i tužilaca.⁵⁰

Saglasno Zakonu o civilnoj službi, status civilnog službenika se ne odnosi na sledeće kategorije:

- Nastavno osoblje obrazovnog sistema, zdravstveno osoblje zdravstvenog sistema i umetničke stvaraoce, pripadnike, zvaničnike carine Kosova, popravno osoblje Popravne službe Kosova i pripadnike kosovskih bezbednosnih snaga.
- Javne funkcionere (zvaničnike izabrane na rukovodećim položajima ili imenovane u institucijama javne administracije ili izabrane na određenim položajima), uključujući: sve službenike zaposlene u kabinetima javnih funkcionera, odnosno kabinetu predsednika, predsednika Skupštine, premijera i ministara.
- Osoblje zaposleno u institucijama administracije na centralnom ili lokalnom nivou, nadležno za obavljanje pomoćnih funkcija i funkcija održavanja.⁵¹

Radni odnos ovih kategorija službenika, koji su deo javnog sektora, ali nisu civilni službenici, uređuje se Zakonom o radu, posebnim zakonima, kolektivnim sporazumima ili sektornim uredbama.⁵² Određena administrativna uputstva uređuju osnivanje radnog odnosa u javnom sektoru u Republici Kosovo.⁵³ Treba napomenuti da se afirmativne mere, koje se preporučuju u ovom koncept dokumentu, mogu primeniti na prijave za zaposlenje u civilnom i javnom sektoru. Javni sektor uključuje obrazovanje i sektor zdravstvene zaštite i preduzeća u javnom vlasništvu Republike Kosovo ili bilo koje od opština Republike Kosovo.⁵⁴

⁵⁰ Zakon br. 03/L-149 o civilnoj službi Republike Kosovo, čl. 3.

⁵¹ Zakon br. 03/L-149 o civilnoj službi Republike Kosovo, čl. 4.

⁵² Zakon br. 03/L-212 o radu.

⁵³ Administrativno uputstvo br. 14/2011 o uređenju postupka za stupanje u radni odnos u javnom sektoru od 15. decembra 2011; Administrativno uputstvo br. 05/2014 o izmenama Administrativnog uputstva br. 14/2011 za regulisanje procedura radnog odnosa u javnom sektoru od 7. aprila 2014.

⁵⁴ 'Zakon br. 03/L-212 o radu', čl.3(1.3).

U dodatku Zakona o civilnoj službi i Zakona o radu, Zakon protiv diskriminacije važi za sva dela i propuste fizičkih i pravnih lica u javnom i privatnom sektoru. Navedeno obuhvata kršenje prava od strane javnih organa fizičkim ili pravnim licima na uslove za pristup zapošljavanju, samozapošljavanju i zanimanju, uključujući kriterijume izbora i uslove regrutovanja u bilo kojoj grani delatnosti i na svim nivoima stručne hijerarhije, uključujući unapređenja.⁵⁵

* * *

Opšti uslovi za prijem u civilnu službu su kao što sledi:

U Civilnoj službi imaju pravo zaposlenja državljani Republike Kosovo punoletni koji imaju punu sposobnost obavljanja poslova, koji su u posedovanju civilnih i političkih prava, koji imaju potrebnu školsku spremu i stručnu sposobnost za obavljanje zadataka u ekzekutivu, upravljanje ili sprovođenje administrativnih funkcija, oni koji imaju psiho-fizičku sposobnost koja su potrebna za obavljanje dotičnih zadataka (. . .).⁵⁶

Kandidati koji podnesu prijavu za položaj u civilnoj službi moraju dostaviti kopije diploma stečenog obrazovanja.⁵⁷ Podsećamo da Zakon o visokom obrazovanju određuje da: „Samo ona zvanja i diplome koje se izdaju od strane akreditovanog i licenciranog nosioca visokog obrazovanja biće priznate od Vlade radi zapošljavanja, za preuzimanje javnih funkcija ili za izvršavanje funkcije međunarodnog priznate.“⁵⁸

Sledeći principi regulišu prijem u civilnu službu:

1. Prijem u javnu službu Kosova se vrši u skladu sa načelima meritornosti, kompetentnosti, nepristrasnosti, jednakih uslova, nediskriminacije i ravnopravne zastupljenosti, putem javnog konkursa i nakon potvrđivanja poslovne sposobnosti kandidata.
2. Zajednice i njihovi članovi imaju pravo na pravednu i srazmernu zastupljenost u civilnoj službi u javnim administrativnim organima i na centralnom i lokalnom nivou.
3. U institucijama na centralnom nivou će biti rezervisano minimalno 10% radnih mesta za osobe koje ispunjavaju navedene kriterijume za stupanje u radni odnos, a koje pripadaju zajednicama koje nisu većinske na Kosovu. Na opštinskom nivou će za kvalifikovane članove zajednica koje nisu većinske u opštini biti rezervisan broj radnih mesta u skladu sa procentualnom zastupljenošću zajednica date opštine.⁵⁹

⁵⁵ Zakon br. 2004/3 protiv diskriminacije, čl. 4(a).

⁵⁶ Zakon br. 03/L-149 o civilnoj službi Republike Kosovo, čl. 13(1).

⁵⁷ Ministarstvo javne uprave, Uredba br. 02/2010 o postupku regrutovanja u civilnu službu, čl. 21.

⁵⁸ Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo, čl. 16(7).

⁵⁹ Zakon br. 03/L-149 o civilnoj službi Republike Kosovo, čl. 11.

Kako bi primenilo gore navedeni pasus, Ministarstvo za javnu upravu je razvilo postupke kroz koje organi lokalnih i centralnih institucija Republike Kosovo moraju obezbediti pravičnu i proporcionalnu zastupljenost zajednica u organima civilne službe Kosova.⁶⁰

Takođe, opšta načela transparentnosti, jednakosti i nediskriminacije primenjuju se na postupak primanja: „Prijem u Civilnoj službi zasniva se na meritornim načelima, javnog objavljivanja slobodnih radnih mesta, transparentije procesa, objektivnost i nepristrasnost komisije u testiranju, ne-diskriminacije kandidata i prava za žalbu na kraju procedure.“⁶¹ Oglasi za slobodna radna mesta treba, između ostalog, da sadrže sledeća obaveštenja u odnosu na jednakost i nediskriminaciju:

2.1. Civilna služba Kosova pruža jednake mogućnosti za zaposlenje svim kosovskim državljanima i pozdravlja podnošenje prijave svih osoba muškog i ženskog pola iz svih zajednica na Kosovu;

2.2. Nevećinske zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo na pravičnu i proporcionalnu zastupljenost u organima civilne službe javne centralne i lokalne administracije, kao što je propisano članom 11. stavom 3. ZCS-a.⁶²

⁶⁰ Uredba br. 04/2010, 20. septembar 2010.

⁶¹ Zakon br. 03/L-149 o civilnoj službi Republike Kosovo, čl. 18(1).

⁶² Uredba br. 04/2010, 20. septembar 2010.

IV PREPORUČENI PRISTUP ZA OMOGUĆAVANJE DIPLOMCIMA USM-a DA PODNESU PRIJAVE ZA ZAPOSLENJE U JAVNIM INSTITUCIJAMA

Ovim dokumentom izneli smo argumente kojima tvrdimo da održavanje *statusa quo* stanja u odnosu na Univerzitet u Severnoj Mitrovici sprečava integraciju USM-a u sistem visokog obrazovanja Republike Kosovo i otežava pristup zapošljavanju diplomaca USM-a, dovodeći do neprimenjivanja kosovskog zakonodavstva. Štaviše, u suprotnosti je sa načelima jednakosti, prava na rad i obrazovanje, i nediskriminacije, koja su zacementirana u pravni okvir Republike Kosovo. Na osnovu gore navedene ocene pravnog okvira, mi ćemo sada u više detalja predstaviti održivi i konstruktivan pristup kojim će se diplomcima USM-a omogućiti da podnesu prijave za zaposlenje u javnim institucijama Republike Kosovo. **Ovaj pristup obuhvata dvostruki skup radnji za rešavanje nejednakosti, koje treba posmatrati kao blisko povezane i komplementarne.** Prva oblast se sastoji od **pripremanja terena za implementaciju pravnih odredbi** koje se odnose na USM, osnivanjem stručnog Vladočinog tima, koji će pripremiti rad Nezavisne komisije Univerziteta u Severnoj Mitrovici za proveru usaglašenosti statuta USM-a sa zakonodavstvom Republike Kosovo, sa ciljem integracije USM-a unutar pravnog okvira Republike Kosovo. Druga oblast uključuje osnivanje **privremenog tranzicionog mehanizma** kojim će se **potvrditi diplome USM-a** koje su dobili građani Republike Kosovo u cilju podnošenja prijave za zaposlenje u javnim institucijama, do potpune integracije USM-a unutar pravnog okvira Kosova.

4.1 Pripremanje terena za implementaciju pravnih odredbi

Aktivnost 1: Pripremanje terena za rad Nezavisne komisije Univerziteta u Severnoj Mitrovici za proveru usaglašenosti Statuta USM-a sa okvirnim zakonodavstvom centralnog nivoa Republike Kosovo.

Zakon o visokom obrazovanju propisuje da javni nosioci visokog obrazovanja mogu biti osnovani samo odlukom MONT-a. Ova odluka mora biti ratifikovana u Skupštini Kosova i mora biti praćena davanjem licence.⁶³ Međutim, što se tiče USM-a, nadležnost o usaglašenosti statuta univerziteta sa centralnim okvirnim zakonodavstvom i pitanjima koja se odnose na akreditaciju univerziteta u okviru sistema univerziteta na Kosovu, pripada Nezavisnoj komisiji za Univerzitet u Severnoj Mitrovici.⁶⁴ Kao što je predviđeno članom 14. Zakona o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo, ova nezavisna komisija će biti nadležna za revidiranje statuta USM-a i usklađivanja istog sa okvirnim zakonodavstvom centralnog nivoa Republike Kosovo, kao i evropskim standardima i međunarodnim praksama. Nezavisna komisija sačinjena je od sedam (7) članova: tri (3) predstavnika bira MONT; tri (3) predstavnika koje bira Univerzitet; i jednog (1) predstavnika bira premijer.

⁶³ Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo, čl. 9.

⁶⁴ Zakon br. 03/068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo, čl. 14(b,c).

Komisija će uvek uzimati u obzir specifičnosti koje su propisane u primenljivom zakonodavstvu koje se odnosi na USM, ali će istovremeno garantovati da organizacija, postupak unutrašnjeg upravljanja i interakcija sa javnim organima Republike Kosovo bude u skladu sa okvirnim zakonodavstvom centralnog nivoa Republike Kosovo.

Kao takvo, osnivanje Nezavisne komisije za Univerzitet u Severnoj Mitrovici je korak od suštinske važnosti u smeru:

- (a) integracije USM-a u sistem visokog obrazovanja Republike Kosovo;
- (b) implementacije specifičnog zakonodavstva na snazi kojim se opštini Severna Mitrovica garantuju proširene nadležnosti u oblasti visokog obrazovanja i USM definiše kao autonomna javna institucija visokog obrazovanja u Republici Kosovo (vidi Poglavlje 2.2).

Konačni cilj je legalizacija USM-a kroz formulaciju statuta za USM kojim se specifikuje unutrašnja organizacija i upravljanje Univerzitetom, rad Saveta USM-a i postupak za interakciju sa javnim organima Republike Kosovo, uključujući pitanja koja se odnose na akreditaciju USM-a. Statutom bi takođe trebalo urediti odnos USM-a sa opštinom Severna Mitrovica, čime bi se osiguralo da USM dobije odgovarajuće objekte i sredstva za svoje delovanje iz budžeta Republike Kosovo i drugih institucionalnih izvora, istovremeno pružajući mogućnost za saradnju između opštine Severna Mitrovica i bilo kojih drugih opština u upravljanju Univerzitetom. Na kraju, statutom bi trebalo odrediti postupak finansiranja iz budžeta Republike Kosovo i svih drugih institucionalnih izvora, te osigurati javnu transparentnost finansiranja USM-a od strane Republike Srbije (vidi Poglavlje 2.2).

Izazovi i prepreke

Iako je osnivanje Nezavisne komisije za Univerzitet u Severnoj Mitrovici u potpunoj saglasnosti sa relevantnim zakonodavstvom i apsolutni je preduslov za dugoročnu integraciju USM-a unutar pravnog okvira Republike Kosovo, moramo izdvojiti dva značajna izazova i prepreke. Prvo, USM verovatno neće postaviti tri predstavnika u Nezavisnoj komisiji. Vlada bi, međutim, već mogla da nastavi sa imenovanjem stručnog Vladinog tima koji će pripremiti rad Nezavisne komisije, pogotovo za proveru usaglašenosti između statuta i radnih procedura USM-a i zakonodavstva visokog obrazovanja u Republici Kosovo. Tim tako neće donositi zvanične odluke, ali bi mogao da obavi početne pripreme koje će olakšati rad Nezavisne komisije, uspostaviti kontakte sa USM putem posrednika, i predvideti politička dešavanja, koja bi mogla da utiču na USM (kao što je predviđeno osnivanje Asocijacije/Zajednice većinski srpskih opština) i reagovati na njih. U pripremanju implementacije zakonodavstva koje se odnosi na USM, Vladin tim bi trebalo da traži tehničku podršku profesionalnih organizacija i međunarodnih organizacija, posebno od Saveta Evrope i Kancelarije Evropske unije na Kosovu, koje su stručne u ovoj oblasti.

Drugo, može se očekivati da će se rad Nezavisne komisije u cilju legalizacije USM-a odužiti, čime bi postojeći studenti i diplomci USM-a bili postavljeni u nejednak položaj, do potpune legalizacije USM-a. Kako bi se ova situacija, kojom se krše ljudska prava na

zaposlenje i obrazovanje i koja je u suprotnosti sa zakonodavstvom Kosova, rešila potreban je privremeni tranzicioni mehanizam.

4.2 Privremena tranziciona mera

Aktivnost 2: Donošenje normativnog akta kojim bi se validirale diplome USM-a koje su dobili građani Republike Kosovo u cilju podnošenja prijave za zaposlenje u javnim institucijama Republike Kosovo.

Pošto će za legalizaciju USM-a biti potrebno dugo vremena, a tekuće stanje nejednakosti i ograničenog prava na zaposlenje i obrazovanje će postojati do legalizacije USM-a, Vlada Republike Kosovo, u duhu Ustava Republike Kosovo i relevantnog zakonodavstva (vidi Poglavlje 1), treba doneti afirmativne zaštitne mere kojima će se građanima Republike Kosovo, koji su završili studije na USM-u, omogućiti da podnesu prijavu za zaposlenje u javnim institucijama. Te mere bi bile privremene i primenjivale bi se sve dok Nezavisna komisija za Univerzitet u Severnoj Mitrovici ne bi donela odluku o usaglašenosti statuta USM-a sa okvirnim zakonodavstvom centralnog nivoa Republike Kosovo. Međutim, ovaj privremeni mehanizam validiranja je potpuno nezamenjiva dopuna za dugoročnu legalizaciju USM-a, pošto će obezbediti da građani Republike Kosovo, koji su diplomirali na USM-u, imaju priliku da podnesu prijavu za zaposlenje u javnim institucijama po jednakoj osnovi sa ostalim građanima Republike Kosovo. Kao takav, ovaj mehanizam potpomaže realizaciju njihovog prava na rad i postizanje jednake zastupljenosti zajednica u javnim institucijama, kao što je propisano Ustavom i Zakonom o civilnoj službi Kosova. Takođe, pozitivno će uticati na uključenje ovih građana u javne institucije i doprineti razvoju demokratskog društva zasnovanog na vladavini prava. Najzad, može se očekivati da ova mera bude značajan mehanizam za uspostavljanje poverenja, koje će imati pozitivan uticaj na integraciju USM u kosovski pravni okvir (vidi Poglavlje 4.1).

Moramo naglasiti da postoji dovoljna pravna osnova za sastavljanje *Uredbe o postupku za podnošenje prijave u javnim institucijama Republike Kosovo za pripadnike nevećinskih zajednica koji imaju diplome koje je izdao Univerzitet u Severnoj Mitrovici*:

- U pitanju je zaštitna afirmativna mera, kao što je propisano članom 24(3) Ustava Republike Kosovo i članom 6(1) Zakona protiv diskriminacije.
- U saglasnosti je sa članovima 58. i 61 Ustava i članom 11(3) Zakona o civilnoj službi Republike Kosovo, koji propisuju potpunu i efektivnu jednakost pripadnika zajednica u Republici Kosovo, a posebno u javnim institucijama.

Ovaj propis treba sastaviti uzimajući u obzir član 14. Zakona o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo i članove 1(7) i 8(6,11) Zakona o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo, kojim se uređuje poseban status USM-a, kao

autonomne javne institucije za visoko obrazovanje i proširenih nadležnosti opštine Severna Mitrovica u oblasti visokog obrazovanja.⁶⁵

Na kraju, dok je u članu 16(7) Zakona o visokom obrazovanju navedeno da će samo ona zvanja i diplome koje se izdaju od strane akreditovanog i licenciranog nosioca visokog obrazovanja biti priznate od Vlade radi zapošljavanja, u članu 6(1.7,2) istog Zakona je propisano da priznavanje diploma u cilju zaposlenja treba biti u saglasnosti sa odgovornošću Vlade za „promovisanje jednakih mogućnosti za pristup i prijem u visokom obrazovanju, razvoj i obuku osoblja, za mogućnosti učenja tokom celog života i u svim ostalim aspektima visokog obrazovanja“ kao i da „poštuje i promoviše prava zajednica i njihovih članova“.⁶⁶

Mehanizmi

Preporučujemo da sledeće aktivnosti budu preduzete od strane Vlade Kosova kako bi se osnovao mehanizam za validaciju diploma USM-a, koje su stekli građani Republike Kosovo, u svrhu zaposlenja u institucijama Republike Kosovo:

- (1) Vlada treba ponovo da obaveže i da ovlasti Generalnog sekretara Kancelarije premijera da ponovo da mandat odgovornom Timu za izradu Koncept dokumenta koji će biti odgovoran za pripremu normativnog nacrtu akta koji će utvrditi procedure i kriterijume za validaciju akademskih kvalifikacija izdatih iz USV-e stečenih od građana Republike Kosovo u cilju prijavljivanja za posao u javnim institucijama Republike Kosovo. Ovaj normativni akt biće razvijen po standardima za razvoj normativnih akata institucija Republike Kosovo⁶⁷ Ovaj akt dostavlja se Vladi na razmatranje i biće usvojen najkasnije šest meseci nakon usvajanja Koncepta dokumenta.
- (2) **Svrha normativnog akta** će biti izdavanje potvrde i dodatka potvrde pojedinačnim diplomcima USM-a, koje će se moći koristiti samo za podnošenje prijave za zaposlenje u javnim institucijama Kosova. Normativni akt će odrediti format potvrda i dodataka potvrde, njihov rok važenja kao i njihov opseg. Akt će takođe predvideti kakve i koje diplome će biti ispitane ovom merom, kao i retroaktivnu primenljivost ove mere. Istim će se obavezati javne institucije da primaju validirane diplome USM-a za podnošenje prijave, ne zaobilazeći načela zasluge, profesionalnog kapaciteta, nediskriminacije i otvorenog nadmetanja. U oba dokumenta, normativnom aktu i potvrdama, će biti navedeno da se potvrda odnosi samo na podnošenje prijave u javnim institucijama Republike Kosovo i ni na koji način ne podrazumeva priznavanje diploma USM-a ili njihovu validaciju za neke druge svrhe ili akreditaciju programa studija USM-a. Aktom se takođe mogu propisati dodatni zahtevi za obrazovanje, pored zvanja i diplome, kao uslovi za zaposlenje u određenim profesijama regulisani drugim zakonima ili uslovima koji su propisani međunarodnim konvencijama ili sporazumima.

⁶⁵ Kao što je izmenjeno i dopunjeno Zakonom br. 04/L-020 o izmenama i dopunama Zakona br. 03/L-047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 29, 27. decembar 2011) i članom 15. Zakona br. 04/L-115 o izmenama i dopunama zakona koji se odnose na okončanje nadgledane nezavisnosti Kosova (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 25, 7. septembar 2012).

⁶⁶ Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju, čl. 6(1.7,2).

⁶⁷ Administrativno uputstvo br. 03/2013 o standardima za sastavljanje normativnih akata.

- (3) Vlada će osnovati organ u MONT-u koji će delovati kao **Sekretarijat** koji će pomagati Timu u verifikaciji individualnih aplikanata i održavanju svih registara.
- (4) Čim normativni akt bude usvojen od strane Vlade Kosova, KPZ/KP će započeti **promotivnu kampanju** kako bi se objavilo osnivanje ovog privremenog mehanizma. Kampanja treba posebno da bude usredsređena na nevećinske zajednice na Kosovu.
- (5) Procedura verifikacije za izdavanje potvrda biće započeta **individualnim zahtevima** podnosioca prijava koji poseduju diplome sa USM-a i koji su državljani Republike Kosovo. Normativnim aktom odrediće se koja dokumentacija će biti potrebna kako bi prijave bile kompletne i kako bi se započeo proces verifikovanja.
- (6) Nakon prijema individualnih zahteva, Sekretarijat će **zahtevati od USM-a da izvrši proveru podataka podnosioca zahteva**. Normativni akt treba da odredi koja dokumentacija će biti potrebna. Vlada će imenovati **posredničku kancelariju** koja će biti odgovorna za potraživanje provere dokumentacije aplikanata od USM-a. Idealno bi bilo da ova kancelarija ima sedište u Severnoj Mitrovici, kao i radne odnose sa USM-om. Kako bi se zagarantovao pristup mehanizma svim diplomcima USM-a, Vlada može takođe odlučiti da ovoj kancelariji odobri da prihvata zahteve.
- (7) Sekretarijat će **ispitati** dokumentaciju svih individualnih podnosioca zahteva i zatim **potvrditi** da li su kvalifikovani da podnesu prijavu za zaposlenje u javnim institucijama Republike Kosovo, na osnovu obaveznih kvalifikacija određenih normativnim aktom.
- (8) Sekretarijat će nakon toga **pripremiti i izdati potvrde** navedenim osobama. Potvrde će poslužiti kao zamena za diplomu sa jedinom svrhom podnošenja prijave za zaposlenje u javnim institucijama Republike Kosovo. One će imati ograničeni rok važenja, po odredbi normativnog akta.

Izazovi i prepreke

Izazovi koji proizilaze iz primene ovog privremenog rešenja se odnose na saradnju osoblja USM-a i proces potvrđivanja diploma koje je izdao USM. Prvo, razmatrajući ovaj privremeni mehanizam sa političkog aspekta, osoblje USM-a možda neće biti spremno da u potpunosti saraduje, time osporavajući ovaj proces. Dalje, uspostavljanje ovog privremenog mehanizma takođe može smanjiti hitnost značajnog učešća USM-a i Vlade Kosova u bilo kakvoj dugoročnoj inicijativi u smeru integracije USM-a u sistem visokog obrazovanja na Kosovu. Privremeni mehanizam će u početku funkcionisati za ograničeni vremenski period od ne više od dve godine da bi se izvršio pritisak na obe strane kako bi radile na dugoročnom rešenju u formi legalizacije USM-a unutar kosovskog zakonodavnog okvira. Treba naglasiti, pored toga, da se obe oblasti preporučenih aktivnosti mogu implementirati i sprovesti nezavisno. Oklevanje USM-a da saraduje na pripremi pravne integracije univerziteta u kosovski pravni okvir ne bi trebalo da ometa njegovu saradnju na sprovođenju tranzicionog mehanizma.

Drugo, imajući u vidu nedostatak odgovarajućih podataka o diplomcima i studentima USM-a, kao i standardima kvaliteta koje primenjuje USM, kvalitetna provera i potvrđivanje diploma koje je izdao USM mogu biti složeni. Kako bi se popunila ova praznina, ECMI Kosovo sprovodi opširan istražni projekat o strukturi, organizaciji i standardima koje primenjuje

USM. U cilju omogućavanja bolje perspektive za svoje studente i unapređenja transparentnosti i koherentnosti svoje prosvetne misije, USM treba biti predan potpunoj saradnji u prikupljanju pouzdanih podataka i sprečavanja mogućih zlonamernih napora za zloupotrebu imena USM-a. Takođe je poželjno oslanjanje na nacionalne i međunarodne mehanizme za akreditaciju i proveru koji su aktivni u Republici Kosovo u ovom postupku. Može se očekivati da će činjenica da su se Republika Kosovo i Republika Srbija obavezale na standarde i uputstva za potvrđivanje kvaliteta u okviru evropskog prostora visokog obrazovanja, olakšati postupak provere i potvrđivanja.

PRILOG 1 – REFERENCE

Ustav Republike Kosovo

Međunarodni sporazumi i instrumenti koji se direktno primenjuju u Republici Kosovo

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima;
- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda;
- Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima i protokoli iste;
- Okvirna konvencija Saveta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina;
- Konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije;
- Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena;
- Konvencija o pravima deteta.

Zakoni:

- Zakon br. 2004/3 protiv diskriminacije (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 1, 1. jul 2007);
 - Zakon br. 03/L-068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 3, 15. jun 2008) i Zakon br. 04/L-115 o izmenama i dopunama zakona koji se odnose na okončanje nadgledane nezavisnosti Kosova (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 25, 7. septembar 2012);
 - Zakon br. 04/L-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 14, 9. septembar 2011);
 - Zakon br. 03/L-041 o administrativnim granicama opština i član 16. Izmene i dopune Zakona br. 03/L-041 o administrativnim granicama opština Zakona br. 04/L-115 o izmenama i dopunama zakona koji se odnose na okončanje nadgledane nezavisnosti Kosova (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 25, 7. septembar 2012);
 - Zakon br. 03/L-047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 28, 4. jun 2008) izmenjen i dopunjen Zakonom br. 04/L-020 o izmenama i dopunama Zakona br. 03/L-047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 29, 27. decembar 2011), i članom 15. Zakona br. 04/L-115 o izmenama i dopunama zakona koji se odnose na okončanje nadgledane nezavisnosti Kosova (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 25, 7. septembar 2012);
 - Zakon br. 03/L-040 o lokalnoj samoupravi (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 28, 2008);
 - Zakon br. 04/L-199 o ratifikaciji prvog međunarodnog sporazuma o načelima koja uređuju normalizaciju odnosa između Republike Kosovo i Republike Srbije (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 38, 17. septembar 2013);
 - Zakon br. 03/L-212 o radu (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 9, 1. decembar 2010);
 - Zakon br. 03/L-149 o civilnoj službi Republike Kosovo (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 7, 25. jun 2010);
 - Zakon br. 03/L-049 o finansijama lokalne vlasti (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 27, 3. jun 2008).
-

Podzakonski akti koje je donela Vlada

- Poslovnik Vlade Republike Kosovo (br. 09/2011) (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 15, 12. septembar 2011);
- Uputstva za sastavljanje koncept dokumenata i objašnjavajućih memoranduma (19. mart 2012);
- Uredba br. 02/2009 o inostranoj službi i Uredba VRK - br. 04/2014 o izmenama i dopunama Uredbe br. 02/2009 o inostranoj službi.

Podzakonski akti koje je doneo Ministar za javnu upravu

- Uredba br. 02/2010 o procedurama za regrutaciju u civilnoj službi (20. septembar 2010);
- Uredba br. 07/2010 o imenovanju civilnih službenika, (21. decembar 2010);
- Uredba br. 01/2011 o prekidu, suspenziji i zaključenju radnog odnosa u civilnoj službi (21. mart 2011);
- Uredba br. 02/2011 o probnom radu civilnih službenika (21. mart 2011);
- Uredba br. 03/2011 o dosijeima i centralnom registru civilnih službenika (21. mart 2011);
- Uredba br. 04/2010 o procedurama pravične i proporcionalne zastupljenosti nevećinskih zajednica u civilnoj službi Republike Kosovo (20. septembar 2010).

Podzakonski akti koje je donelo Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju

- Administrativno uputstvo br. 20/2014 o matičnoj knjizi studenata institucija visokog obrazovanja (30. maj 2014);
- Administrativno uputstvo br. 02/2013 o akreditaciji institucija visokog obrazovanja u Republici Kosovo (16. januar 2013);
- Administrativno uputstvo br. 03/2013 o izdavanju duplikata dokumenata od strane prosvetno-obrazovnih i univerzitetskih institucija (21. januar 2013);
- Administrativno uputstvo br. 04/2013 o verifikaciji dokumenata svih nivoa školovanja (21. januar 2013);
- Administrativno uputstvo br. 11/2013 o verifikaciji diploma i druge dokumentacije koju su izdali PRNVO (4. mart 2013);
- Administrativno uputstvo br. 01/2012 o određivanju oblika i sadržaja diploma i dodataka diplomama nosilaca visokog obrazovanja (NVO) na Kosovu (30. mart 2012);
- Administrativno uputstvo br. 23/2012 o zvanjima i diplomama nosilaca visokog obrazovanja (NVO) (22. oktobar 2012);
- Administrativno uputstvo br. 25/2012 o licenciranju privatnih nosilaca visokog obrazovanja na Kosovu (22. oktobar 2012);
- Administrativno uputstvo br. 10/2010 Prilog -I- o verifikaciji diploma i ostale dokumentacije su izdali PRNVO (29. jul 2010);
- Administrativno uputstvo br. 02/2009 o akreditaciji institucija visokog obrazovanja u Republici Kosovo (6. januar 2009);
- Administrativno uputstvo br. 37/2009 o nezavisnoj komisiji za reviziju nastavnih materijala na srpskom jeziku (15. decembar 2009);

- Administrativno uputstvo br. 39/2005 o poništenju svedočanstava, diploma i drugih školskih i univerzitetskih dokumenata koji su stečeni u suprotnosti sa zakonom ili su izdati od starne nelicenciranih institucija (28. septembar 2005);
- Administrativno uputstvo br. 2/2004 o osnivanju Saveta stručnjaka za visoko obrazovanje (26. januar 2004);
- Administrativno uputstvo br. 09/2003 o obnovi pedagoške dokumentacije koja je uništena u ratu (15. maj 2003)
- Administrativno uputstvo br. 15/2003 o ujednačavanju i nostrifikaciji diploma dobijenih u institucijama visokog obrazovanja Kosova (31. mart 2005).

Podzakonski akti koje je donelo Ministarstvo rada i socijalne zaštite

- Administrativno uputstvo br. 14/2011 o uređenju postupka za stupanje u radni odnos u javnom sektoru (15. decembar 2011);
- Administrativno uputstvo (MRSZ) br. 05/2014 o izmenama i dopunama Administrativnog uputstva br. 14/2011 o uređenju postupka za stupanje u radni odnos u javnom sektoru (4. jun 2014);
- Administrativno uputstvo br. 05/2014 o izmenama i dopunama AU br. 14.2011 o uređenju postupka za stupanje u radni odnos u javnom sektoru;
- Administrativno uputstvo br. 11/2009 u upravljanju isplatama penzionih šema;
- Administrativno uputstvo br. 13/2009 o administrativnim procedurama vraćanja isplata od strane korisnika penzionih šema (24. avgust 2009);
- Administrativno uputstvo br. 25/2012 o licenciranju privatnih nosilaca visokog obrazovanja na Kosovu.

Publikacije UMN-a

- *Univerzitet u Prištini: 40 godina* (Mitrovica, 2010).
- *Statut univerziteta u Prištini* (27. jun 2011.).

Uputstva UNMIK-a

- UNMIK, 'Administrative Direction no. 2002/2: Implementing UNMIK Regulation no. 2000/11 on the Establishment of the Administrative Department of Education and Science' [„Administrativno uputstvo br. 2002/2: Primena Uredbe UNMIK-a br. 2000/11 o uspostavljanju Administrativnog odeljenja za obrazovanje i nauku“] (14. februar 2002.).
- UNMIK, 'Executive Decision no. 2002/15: On the Extension of Accreditation of and Renaming the Higher Education Facility in Mitrovica' [„Izvršna odluka br. 2002/15: O produžetku akreditacije i preimenovanju ustanove visokog obrazovanja u Mitrovici“] (6. decembar 2002.).
- UNMIK, 'Executive Decision no. 2007/17 on Extension of the Accreditation of the University of Mitrovica' [„Izvršna odluka br. 2007/17 o Produžavanju akreditacije Univerziteta u Mitrovici“] (11. mart 2007.).

Strategije i izveštaji

- European University Association, *University of Mitrovica – Report from EUA Site Visit, 10–13 December 2002* [Asocijacija evropskih univerziteta, *Univerzitet u Mitrovici – Izveštaj posete AEU, 10–13. decembar 2002*];
 - Kosovska agencija za akreditaciju, *Izveštaj samoocenjivanja, odobrio Odbor KAA 24. oktobra 2013*. On-line: <http://www.akreditimi-ks.org>;
 - KP/KPZ, *Ocena zaposlenja pripadnika nevećinskih zajednica u civilnoj službi i javnim preduzećima na Kosovu* (Priština, 2013). On-line: http://kryeministri-ks.net/zck/repository/docs/Vleresim_i_punesimit.pdf;
 - MONT, *Strategija visokog obrazovanja 2005–2015* (Priština, 2004);
 - MONT, *Strategija obrazovanja u Republici Kosovo za period 2011-2016* (Priština, 2011);
 - Steering Platform on Research for the Western Balkan Countries, *Thematic Report: Science and Technology in Kosovo/UNMIK* [Upravljačka platforma istraživanja za zemlje zapadnog Balkana, *Tematski izveštaj: Nauka i tehnologija na Kosovu/UNMIK*] (2008), pp.19–20;
 - United Nations Security Council, *Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement* [Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, *Sveobuhvatni predlog za rešenje statusa Kosova*] (26 March 2007);
 - Zyra e Koordinatorit për Strategjinë e Veriut të Kosovës, *Raport mbi institucionet paralele në veri të Kosovës: Beogradi – me një këmbë në veri dhe me dorë të hapur në Bruksel* [Kancelarija koordinatora za strategiju za sever Kosova, *Izveštaj o paralelnim institucijama na severu Kosova: Beograd, jednom nogom na severu i otvorenom rukom u Briselu*] (Priština, 2011). On-line: http://koha.net/repository/docs/Raporti_per_Veri_Maj_2011%5B2%5D.pdf.
-

PRILOG 2 – NACRT ODLUKE ZA USVAJANJE KONCEPT DOKUMENTA I PONOVO IMENOVANJE VLADINOG TIMA

Vlada Republike Kosovo,

Shodno članu 92(4) i članu 93(4) Ustava Republike Kosovo,

U saglasnosti sa članom 14. Zakona br. 03/L-068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 30 / 15. jun 2008), kao i u saglasnosti sa članom 19. (6.2) Pravilnika Vlade br. 09/2011 (*Službeni list Republike Kosovo*, br. 15, 12.09.2011),

je donela sledeću:

ODLUKU

- (1) Usvaja se Koncept dokumenta: Postupak podnošenja prijave za zaposlenje u javnim institucijama Republike Kosovo za pripadnike nevećinskih zajednica koji poseduju diplome koje je izdao Univerzitet u Severnoj Mitrovici.
- (2) Ovlašćuje se Generalni sekretar Kancelarije premijera da imenuje tim vlade odgovoran za pripremu normativnog nacrt akta koji će odrediti procedure i kriterijume za validnost diploma izdatih od strane 'Univerziteta Severne Mitrovice' građanima Republike Kosova radi konkurisanja za posao u javnim institucijama Republike Kosovo.
- (3) Ovaj akt dostavlja se Vladi na razmatranje i biće usvojen najkasnije šest meseci nakon usvajanja Koncepta dokumenta.
- (4) Obavezuju se sva ministarstva na saradnju sa Timom u ispunjenju njegovog mandata.
- (5) Generalni sekretari ministarstava su nadležni za saradnju ministarstava sa Timom.
- (6) Odluka stupa na snagu danom potpisivanja.